

Utlåtande 2012:124 RVII (Dnr 325-1826/2011)

Riktlinjer för handläggning av ärenden rörande vårdnad, boende, umgänge och namn

Förslag till revidering från socialnämnden

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Riktlinjer för handläggning av ärenden rörande vårdnad, boende, umgänge och namn godkänns med hänsyn taget till de förändringar som föreslås i detta utlåtande, bilaga 2.
2. Socialnämnden ska inarbeta föreslagna förändringar enligt detta utlåtande i reviderade riktlinjer för handläggning av ärenden rörande vårdnad, boende, umgänge och namn.

Föredragande borgarrådet Anna König Jerlmyr anför följande.

Ärendet

Den 1 augusti 2010 infördes en ny paragraf i föräldrabalken (FB) som reglerar det som tidigare var domstolens beslut om kontaktperson vid umgänge. Ändringen i lagen innebär att domstolen får besluta om att det vid umgänget med den förälder barnet inte bor med, ska närvara en person som socialnämnden utser, så kallat *umgängesstöd* (6 kap 15 c § första stycket FB, SFS 2010:740).

Socialnämnden har tagit fram ett förslag till revidering av riktlinjerna med utgångspunkt i den förändrade i lagstiftningen.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret och samtliga stadsdelsnämnder.

Stadsledningskontoret anser att de nya riktlinjerna är välkomna då de förtydligar socialtjänstens mandat och underlättar en likartad handläggning över hela staden. Riktlinjerna förenklar därmed samarbete mellan nämnderna inom detta område. Det framkommer också med stor tydlighet att barnets behov av umgängesstöd ska vara avgörande, inte föräldrarnas. Stadsledningskontoret välkomnar att barnets perspektiv nu får stå i centrum liksom att en tydlig markering görs om att umgängesstöd inte ska ges när det förekommit våld i familjen.

Bromma stadsdelsnämnd anser att de föreslagna förändringarna ger god vägledning i stadens arbete utifrån den förändring som gjorts i lagen. I förslaget framgår att det i förarbetena finns en rekommendation om att umgängesstödet ska pågå som längst i ett år, i normalfallet. Att ange det som referens anser nämnden är mycket bra och visar att insatsen ska vara tillfällig och inte är någon lösning i ett längre perspektiv.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd anser att det nya lagförslaget med umgängesstöd innebär en begränsning av användandet i jämförelse med hur beslut om kontaktmannaskap tidigare har använts av domstolarna. Umgängesstödet ska alltid utgå från barnets behov, i högre utsträckning än föräldrarnas rätt till umgänge med sitt barn, en uppfattning som nämnden delar. Umgängesstödet ska vara begränsat i tid, högst ett år, och följas upp av socialnämnden. Målet ska vara att föräldrarna själva ska kunna sluta ett avtal om hur umgänget ska bedrivas.

Farsta stadsdelsnämnd anser att det är välkommet att stadens riktlinjer nu kompletteras utifrån den nya bestämmelse som har införts i föräldrabalken.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd anser att den nya lagbestämmelsen och ändringen i riktlinjerna, som klargör vad som ska gälla i de komplicerade fall när en utomstående person bedöms behöva närvara vid umgänge mellan barn och förälder, är välkommet. Att barnets perspektiv nu får stå i centrum är mycket bra liksom att en tydlig markering görs vad gäller att umgänge inte ska ske när det förekommit våld i familjen.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd har inget att erinra mot förslaget till reviderade riktlinjer för handläggning av ärenden rörande vårdnad, boende, umgänge och namn.

Kungsholmens stadsdelsnämnd anser att det är positivt att beslutet om umgängesstöd föreslås gälla för en viss tid, samt att det förtydligas att umgängesstöd inte ska verkställas i situationer då det förekommit våld eller finns risk för

våld. Umgängesstödet ska utgå från barnets behov. Nämnden stödjer socialförvaltningens förslag att ett yttrande till domstolen angående umgängesstöd ska vara skriftligt, samt att omfattningen av ett umgänge ska begränsas till maximalt fem timmar per umgängestillfälle var fjortonde dag inklusive restid, vilket innebär tre timmars umgänge för barnet.

Norrmalms stadsdelsnämnd stödjer förslaget om att socialförvaltningen undersöker behovet av och förutsättningarna för en stadsgemensam resurs för stöd vid umgänge. Bortsett från frågan om umgängesstöd anser nämnden att det av stadens riktlinjer för handläggning av ärenden rörande vårdnad m.m. bör framgå hur man från socialtjänstens sida ska hantera ärenden där barn fötts av surrogatmödrar. Den typen av ärenden har blivit allt mer vanliga och det råder stor oklarhet kring handläggningen.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd anser att det är positivt med revideringen av riktlinjerna, som klargör socialtjänstens skyldigheter utifrån den nya lagstiftningen om umgängesstöd. Eftersom lagen har tillämpats i mer än ett år, har nämnden dock gjort vissa erfarenheter och frågeställningar har uppkommit om tillämpningen av den nya lagstiftningen. Det är utifrån dessa erfarenheter nämnden har önskemål om tydliggöranden på ett antal områden i avsnittet om umgängesstöd.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd instämmer i socialförvaltningens synpunkter och anser att det är bra att behovet av och förutsättningarna för en stadsgemensam resurs för stöd vid umgänge utreds.

Skärholmens stadsdelsnämnd anser att förslaget på nya riktlinjer är positivt. Det som måste framgå tydligt är att utgångspunkten måste vara *barnets* behov av umgängesstöd. Det betonas i förslaget att umgängesstöd inte är lämpligt om det förekommit våld eller hot om våld. Detta måste beaktas när beslut om umgängesstöd fattas.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd anser att förslaget till reviderade riktlinjer för handläggning av ärenden rörande vårdnad, boende, umgänge och namn är bra och ställer sig bakom förslaget till nya riktlinjer för handläggning av ärenden rörande vårdnad, boende, umgänge och namn.

Södermalms stadsdelsnämnd anser att införandet av umgängesstöd istället för kontaktperson vid umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med är välkommet. Det tidigare systemet med kontaktperson användes av domstolen, enligt förvaltningens uppfattning, i vällovligt syfte men utan någon riktig bedömning av förutsättningarna för att det skulle fungera i det enskilda fallet. Följden blev att vårdnadstvisten ofta fortsatte inom socialtjänsten. Kontaktpersonens uppdrag var otydligt och utgick ofta från vårdnadshavarens önskemål/krav.

Älvsjö stadsdelsnämnd är i stort positiv till de föreslagna riktlinjerna. En större tydlighet har skapats kring i vilka situationer umgängesstöd är befogat. Domstolen får inte vid behovsprövningen förutsätta att personen som medverkar vid umgänget utgör en garant mot skadliga åtgärder från en förälders sida.

Östermalms stadsdelsnämnd anser att de föreslagna riktlinjerna med anledning av införande av s.k. umgängesstöd i huvudsak är väl utformade. Nämnden vill dock göra följande påpekanden. I de remitterade riktlinjerna förs ett resonemang om vem som enligt 6 kap. 15§ C kan utses som den person som ska medverka vid umgänget. Formuleringen är oklar och nämnden har svårt att se att tolkningen att en chef, eller någon annan som inte deltar i umgänget ska kunna utses enligt paragrafen. Tvärtom talar man i förarbetena om tillfälliga förordnanden. Eftersom beslutet att utse umgängesperson är att betrakta som verkställighet och inte anses behöva en särskild föreskrift om delegation kan uppgiften ligga i ett utföraruppdrag till en umgängesverksamhet.

Mina synpunkter

Jag välkomnar att Stockholms stads riktlinjer för handläggning av ärenden rörande vårdnad, boende, umgänge och namn har reviderats och att riktlinjerna nu har ett väldigt tydligt barnperspektiv. Det är barnets behov av umgängesstöd som är det styrande, inte föräldrarnas önskemål.

Riktlinjerna förtydligar socialtjänstens mandat och ansvar gentemot domstolen. Detta ger en tydlig vägledning i stadens arbete och underlättar en likartad handläggning i hela staden samt underlättar samverkan mellan stadens nämnder.

Ett umgängesstöd ska vara tillfälligt och är inte någon permanent lösning. I normalfallet bör det pågå som längst i ett år. Staden har även en skyldighet att följa upp hur umgänget fungerar och verka för att stödet inte består längre än nödvändigt. Om barnets trygghet inte kan garanteras får ett umgängesstöd inte vara ett alternativ.

De förändringar som föreslås i riktlinjerna efter remissomgången är markerade i bilagan och avser mindre ändringar och förtydliganden.

Bilagor

1. Reservationer m.m.
2. ”Vårdnad, boende, umgänge och namn”, förslag till riktlinjer

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Särskilt uttalande gjordes av borgarrådet Daniel Helldén (MP) enligt följande.

Enligt Barnkonventionen ska barnets bästa stå i centrum för alla ärenden som rör barn. Det gäller även i tvister om vårdnad, boende och umgänge, där föräldrarnas konflikt tyvärr ofta kan skymma barnets bästa. Miljöpartiet de gröna har föreslagit i riksdagen att barn ska ha rätt till sitt eget juridiska ombud i vårdnadstvister, precis som i ärenden enligt LVU. Barnets ombud ska inte ta ställning för någon av föräldrarna, utan verka för en lösning som blir den bästa för barnet.

Som flera stadsdelsförvaltningar påpekat är behovet stort också av riktlinjer för handläggning av ärenden där barn fötts av surrogatmödrar. Det råder idag stora oklarheter kring handläggningen, och det ser olika ut i hanteringen i olika stadsdelar. Det är en ny situation när personer genom surrogatmödraskap fått barn utomlands, och barnet kommer till Sverige med sin biologiske far. Denne är då, enligt folkbokföringen, inte far innan faderskap fastställts och inte heller vårdnadshavare. Riktlinjer behövs på detta område.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Riktlinjer för handläggning av ärenden rörande vårdnad, boende, umgänge och namn godkänns med hänsyn taget till de förändringar som föreslås i detta utlåtande, bilaga 2.
2. Socialnämnden ska inarbeta föreslagna förändringar enligt detta utlåtande i reviderade riktlinjer för handläggning av ärenden rörande vårdnad, boende, umgänge och namn.

Stockholm den 3 oktober 2012

På kommunstyrelsens vägnar:
STEN NORDIN

Anna König Jerlmyr

Ulrika Gunnarsson

Reservation anfördes av Ann-Margarethe Livh (V) enligt följande.

Jag föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

1. I huvudsak godkänna föredragande borgarrådets förslag till beslut
2. Dessutom vill jag framföra följande

Överlag är det positivt att en revidering kommer till stånd så att socialtjänstens ansvarsområden förtydligas i och med lagändringen. Däremot anser vi liksom många av stadsdelsnämnderna att det krävs ett förtydligande av delar av riktlinjerna.

Umgängesstödet ska verka för att för barnets bästa sätts i centrum, vi anser liksom flera stadsdelsnämnder att det är tveksamt om 3 timmar var 14:e dag räcker för att barnet ska kunna etablera en trygg anknytning för umgängesstödet. Vi anser att detta kan vara svårt att uppnå när det är två veckor mellan mötena, speciellt om det är yngre barn.

I förslaget fastslås att umgängesstödet varken är lämpligt eller möjligt om det har förekommit våld, hot om våld eller övergrepp mot barnet eller någon annan familjemedlem. En stadsdelsnämnd har beskrivit att det förekommit våld eller hot om våld i alla aktuella ärenden där beslut om umgängesstöd har tagits av domstol. För sådana ärenden krävs ett förtydligande för att klargöra om förvaltningarna i så fall ska kontakta domstolarna och hävda att umgängesstöd inte är förenligt med riktlinjerna och omöjligt att verkställa.

I de fall barnet inte är känt av socialtjänsten sedan tidigare föreslås att nämnden i möjligaste mån hänvisar till öppna verksamheter. I remissvaren har flera nämnder poängterat att det krävs ett förtydligande av vad som är öppna verksamheter. Dessutom ser de svårigheter med att någon på en öppen verksamhet ska ansvara för ett umgänge med umgängesstöd. Vi instämmer och anser att detta måste förtydligas. Om det exempelvis är öppna förskolor som avses är frågan om det är rimligt att anta att där alltid finns den kompetens som krävs för umgängesstöd. Är det dessutom sannolikt att anta att samma personal från den öppna förskolan kan avsätta tid var 14:e dag för att ge barnet det stöd det behöver?

Särskilt uttalande gjordes av Åsa Jernberg och Stefan Nilsson (båda MP) med hänvisning till det särskilda uttalandet av (MP) i borgarrådsberedningen.

ÄRENDET

Den 1 augusti 2010 infördes en ny paragraf i föräldrabalken (FB) som reglerar det som tidigare var domstolens beslut om kontaktperson vid umgänge. Ändringen i lagen innebär att domstolen får besluta om att det vid umgänget med den förälder barnet inte bor med, ska närvara en person som socialnämnden utser, så kallat *umgängesstöd* (6 kap. 15 c § första stycket FB, SFS 2010:740).

Socialnämnden har tagit fram ett förslag till revidering av riktlinjerna med utgångspunkt i den förändrade i lagstiftningen. De huvudsakliga förändringarna som föreslås i riktlinjerna är följande:

- Av förarbetena framgår att användningsområdet för umgängesstöd snävas in jämfört med hur kontaktpersoner har använts i gällande domstolspraxis.
- Barnets behov av umgängesstöd ska vara avgörande, inte förälderns.
- Domstolen får inte vid behovsprövningen förutsätta att personen som medverkar vid umgänget är en garant mot skadliga åtgärder från en förälders sida. Om barnet inte kan anses vara tryggt utan ett sådant skydd ska umgängesstöd inte vara något alternativ.
- Beslutet om umgängesstöd ska gälla för viss tid, rekommenderas ett år, i normalfallet.
- Domstolen ska inför ett beslut inhämta yttrande från socialnämnden om nämndens möjligheter att utse en person som ska medverka vid umgänget. Om nämnden endast har begränsade kunskaper om barnet kan nämnden endast beskriva tillgängliga resurser i allmänna termer.
- Ett riktmärke för hur resursen ska användas är upp till 5 timmar per umgängestillfälle var 14:e dag, inklusive restid, vilket innebär 3 timmars umgänge för barnet.
- Socialnämnden ska i sitt yttrande inte ange sin inställning till lämpligheten av umgänget, med umgängesstöd. Om ett beslut om umgängesstöd är uppenbart omöjligt eller olämpligt att verkställa ska nämnden snarast vända sig till parternas ombud eller direkt till domstolen och meddela detta.
- Socialnämnden har möjlighet att ge ett muntligt svar.

- En generell förutsättning är att umgängesstöd inte är vare sig lämpligt eller möjligt att verkställa när det förekommit våld, hot om våld eller övergrepp mot barnet eller någon annan familjemedlem.
- Socialnämnden ska utse en viss person.
- Socialnämnden ska vara skyldig att följa upp hur umgänget fungerar och verka för att stödet inte består längre än nödvändigt.

Nämnden kan verka för att föräldrarna avtalar om umgänge istället, om umgänget enligt socialnämndens bedömning kan fortsätta utan umgängesstöd.

Socialnämnden

Socialnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 30 augusti 2011 följande.

1. Socialnämnden godkänner förslaget till revidering av nuvarande riktlinjer för handläggning av ärenden rörande vårdnad, boende, umgänge och namn.
2. Socialnämnden överlämnar ärendet till kommunstyrelsen.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Stefan Nilsson m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Socialförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 15 juni 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Det är ofrånkomligt att bedömningen av vad som är barnets bästa kan skilja sig åt. När familjerätten på tingsrättens begäran har gjort en utredning av hur umgänget bäst kan utformas utifrån barnets bästa bör det inte uppstå några större svårigheter. Däremot har det visat sig att domstolarna ofta beslutar om umgängesstöd i interimistiska situationer vilket inte lagstiftaren har förutsett. Om barnet inte är tidigare känt hos socialnämnden genom exempelvis en utredning enligt Socialtjänstlagen finns ingen kunskap hos nämnden som kan ligga till grund för yttrandet till domstolen. Tidsutrymmet för att svara på en begäran om upplysningar är vanligtvis mycket kort varför en grundligare utredning inte kan göras. Domstolen riskerar att i brist på kunskap om barnet fatta beslut som inte är möjliga att verkställa. Det har därför uppstått ett behov av att tydliggöra socialtjänstens ansvar gentemot domstolen. Socialnämnden ska rätta sig efter domstolens beslut och verkställa det. Samtidigt är resurserna inte oändliga och vid uppenbara tveksamheter om lämpligheten måste socialtjänsten göra en egen bedömning om barnets bästa. I dessa fall krävs att socialtjänsten omedelbart vänder sig till domstolen för en diskussion om möjligheten att verkställa beslut. Föreliggande riktlinjer avser att förtydliga socialtjänstens mandat och underlätta en likartad handläggning över hela staden.

BEREDNING

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret och samtliga stadsdelsnämnder för yttrande.

Innehållsförteckning

Sid

Stadsledningskontoret	
Bromma stadsdelsnämnd	
Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd	
Farsta stadsdelsnämnd	
Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd	
Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd	
Kungsholmens stadsdelsnämnd	
Norrmalms stadsdelsnämnd	
Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd	
Skarpnäcks stadsdelsnämnd	
Skärholmens stadsdelsnämnd	
Spånga-Tensta stadsdelsnämnd	
Södermalms stadsdelsnämnd	
Älvsjö stadsdelsnämnd	
Östermalms stadsdelsnämnd	

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 25 oktober 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret välkomnar de nya riktlinjerna då de förtydligar socialtjänstens mandat och underlättar en likartad handläggning över hela staden. Riktlinjerna förenklar därmed samarbete mellan nämnderna inom detta område.

Det framkommer också med stor tydlighet att barnets behov av umgängesstöd ska vara avgörande, inte föräldrarnas. Stadsledningskontoret välkomnar att barnets perspektiv nu får stå i centrum liksom att en tydlig markering görs om att umgängesstöd inte ska ges när det förekommit våld i familjen.

I förslaget framgår också att det i förarbetena finns en rekommendation om att umgängesstödet, i normalfallet, ska pågå som längst i ett år. Att ange det som referens anser stadsledningskontoret är bra och visar på att insatsen ska vara tillfällig och inte är någon lösning i ett längre perspektiv.

Under rubriken "Umgängesstöd" i stycket längst ner på sid 13 föreslår stadsled-

ningskontoret att meningen ”Denna måste inte vara den person som ska närvara vid umgänget utan kan vara ansvarig chef eller en av de personer som ska närvara.” ska ersättas med ”Socialnämnden kan utse en eller två namngivna personer.” I riktlinjerna avses exempelvis umgänge på en familjecentral och skrivningen behöver därför förändras.

Slutligen anser stadsledningskontoret att stycket med rubriken ”Behörig stadsdelsnämnd” på sid 21 bör delas upp och att sista stycket ska ges rubriken ”Sekretess” för att det enklare ska framgå vad som avses.

Som svar på remissen ”Reviderade riktlinjer för handläggning av ärenden rörande vårdnad, boende, umgänge och namn” hänvisas till vad som sägs i stadsledningskontorets tjänsteutlåtande.

Bromma stadsdelsnämnd

Bromma stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att godkänna förvaltningens svar på remissen och överlämna den till kommunstyrelsen.

Bromma stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 22 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen bedömer att de föreslagna förändringarna ger god vägledning i stadens arbete utifrån den förändring som gjorts i lagen.

En av de frågor förvaltningen vill fokusera på är hur man ska kunna säkerställa barnets bästa. Detta utifrån den tydliga riktning som anges när det gäller att socialnämnden ska yttra sig över möjligheten att tillsätta en kontaktperson som umgängesstöd, och inte yttra sig över lämpligheten att tillsätta stödet. I de fall då familjerätten gjort en utredning av hur umgänget bäst kan utformas, utifrån barnets bästa, torde inga problem behöva uppstå. Däremot kan det uppstå fall där socialnämnden inte har kunskap om barnet och barnets situation. Det kan innebära att socialnämnden tillsätter umgängesstöd utan att ha några kunskaper om barnets situation. Därmed finns inte heller någon möjlighet för socialnämnden att göra en bedömning av lämpligheten och, i de fall umgängesstöd inte är lämpligt, kunna vända sig till parternas ombud eller direkt till domstolen och meddela detta. Det är inte i linje med nämndernas övriga arbete och uppdrag när det gäller att tillsätta insatser för barn i behov av skydd och stöd.

I förslaget framgår att det i förarbetena finns en rekommendation om att umgängesstödet ska pågå som längst i ett år, i normalfallet. Att ange det som referens anser förvaltningen är mycket bra och visar att insatsen ska vara tillfällig och inte är någon lösning i ett längre perspektiv.

Det framkommer med stor tydlighet att barnets behov av umgängesstöd ska vara avgörande, inte föräldrarnas. Dock saknar förvaltningen i förslaget ett förtydligande av

målsättningen, ur barnets perspektiv, med umgängesstödet och vilket mål stadsdelsnämnderna ska ha i arbetet med att tillsätta kontaktpersoner, som umgängesstöd.

För övrigt har förvaltningen inga synpunkter på förslaget.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att förvaltningens tjänsteutlåtande åberopas som svar på remissen.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 7 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Det nya lagförslaget med umgängesstöd innebär en begränsning av användandet i jämförelse med hur beslut om kontaktmannaskap tidigare har används av domstolarna. Umgängesstödet ska alltid utgå från barnets behov, i högre utsträckning än föräldrarnas rätt till umgänge med sitt barn, en uppfattning som förvaltningen delar. Umgängesstödet ska vara begränsat i tid, högst ett år, och följas upp av socialnämnden. Målet ska vara att föräldrarna själva ska kunna sluta ett avtal om hur umgänget ska bedrivas.

Förvaltningen välkomnar en tydlig skrivning om att umgängesstödet inte ska utgöra en garant mot skadliga åtgärder från en förälders sida. I fall av våld eller hot om våld är umgängesstöd inget alternativ.

Vid interimistiska beslut saknar i de allra flesta fall socialtjänsten tillräcklig kännedom om barnet. I dessa fall delar förvaltningen Socialnämndens uppfattning att umgängesstöd inte bör utgå. Domstolens beslut har endast föregåtts av en så kallad snabbupplysning och någon grundligare utredning har inte gjorts av socialtjänsten utom i de fall där utredning enligt SoL 11:1 §§ och 2 genomförts.

Farsta stadsdelsnämnd

Farsta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 2 januari 2012 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen av förslaget till reviderade riktlinjer för handläggning av ärenden om vårdnad, boende, umgänge och namn.

Farsta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 29 december 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen välkomnar att stadens riktlinjer nu kompletteras utifrån den nya bestämmelse som har införts i föräldrabalken. På några punkter skulle den föreslagna

kompletteringen dock behöva förtydligas.

Den första punkten gäller uppmaningen till den berörda nämnden att *meddela* domstolen eller parternas ombud om ett beslut om umgängesstöd av något skäl är uppenbart omöjligt eller olämpligt att verkställa. Riktlinjerna betonar samtidigt att nämnden i sitt *yttrande* till domstol, inför domstolens beslut om umgängesstöd, inte ska uttala sig om lämpligheten utan bara om det praktiska genomförandet. För att undvika att detta uppfattas som motsägelsefullt är det viktigt att riktlinjerna tydligt skiljer på *yttrande* och *meddelande*. Det bör även närmare beskrivas vilken ”status” ett eventuellt meddelande om olämplighet har. Inte bara yttrandet utan även meddelandet är ju en form av beslut som behöver föras in i nämndens delegeringsförteckning.

Riktlinjerna anger inte en lämplig lägsta delegat inom förvaltningen, vare sig när det gäller 1) meddelande till domstol eller parternas ombud om olämpligheten i umgänge med umgängesstöd, 2) yttrandet till domstol inför dess eventuella beslut om umgängesstöd eller 3) beslut att utse det av domstolen beslutade umgängesstödet. Förvaltningen ser dock inget problem med detta utan förutsätter att frågan om delegering löses på bästa sätt utifrån förvaltningarnas skiftande organisation.

Däremot blir det otydligt när riktlinjerna understryker att beslutet att utse en person som umgängesstöd ska dokumenteras så att det framgår vem som har fattat beslutet och när, och samtidigt hänvisar till juridiska avdelningens mallar för beslut som fattas av stadsdelsnämndernas sociala delegationer. När delegationen fattar beslut framgår per automatik både vem som beslutar och när. Dessutom beskriver riktlinjerna ett sådant beslut som ren verkställighet. Det kommer således knappast att bli aktuellt för delegationen att fatta beslut om umgängesstöd. Istället för en hänvisning till sociala delegationens mallar vore det värdefullt om en mall för beslut på tjänstemannanivå kan läggas in i ärendehanteringssystemet Paraply.

Förvaltningen föreslår att stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande och överlämna det som sitt svar på remissen till kommunstyrelsen.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Johan Faxér m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 15 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen välkomnar den nya lagbestämmelsen och ändringen i riktlinjerna som klargör vad som ska gälla i de komplicerade fall när en utomstående person be-

döms behöva närvara vid umgänge mellan barn och förälder. Att barnets perspektiv nu får stå i centrum är mycket bra liksom att en tydlig markering görs vad gäller att umgänge inte ska ske när det förekommit våld i familjen. I övrigt har förvaltningen följande synpunkter på förslaget:

Hänvisning till öppna verksamheter

I förslaget berörs de fall där socialnämnden kan anmodas avge yttrande om umgänge för barn som inte är känt hos socialtjänsten på annat sätt än att en så kallad snabbupplysning avgivits inför ett interimistiskt beslut i domstolen. I dessa ärenden, där någon regelrätt utredning och/eller bedömning alltså inte är gjord, ska nämnden, enligt förslaget, ”i möjligaste mån hänvisa till öppna verksamheter”.

Förvaltningen menar att det inte går att hänvisa till en öppen verksamhet, för vem på t.ex. en öppen förskola ska ansvara för ett umgänge med umgängesstöd?

Däremot kan socialtjänsten informera om vilka öppna verksamheter som finns och när de har öppet.

Omfattning av umgänget

I förslaget anges som riktmärke att umgänget ska vara upp till fem timmar inklusive restid (dvs. tre timmars umgänge för barnet) per umgängestillfälle. Umgängena bör ske var fjortonde dag.

Förvaltningen anser att det är mycket bra att omfattningen av umgänget preciseras på detta sätt, så att sådana umgängen undviks som är påfrestande för barnet och mycket resurskrävande för socialtjänsten. För mycket små barn kan dock tätare kontakt med föräldern behövas för att anknytning ska kunna etableras.

I lagens förarbeten anges att ett beslut om umgängesstöd i normalfallet ska gälla ett år. Förvaltningen tror också att ett år är lämpligt, eftersom det ofta tar en tid innan umgänget av praktiska skäl kan sätta igång.

Beslut som inte kan verkställas

Av förslaget framgår att om ett beslut om umgängesstöd av något skäl är uppenbart omöjligt eller olämpligt att verkställa ska nämnden snarast meddela det till parternas ombud eller direkt till domstolen. Av skrivningen framgår inte om handläggaren kan vända sig direkt till ombuden eller domstolen eller om beslut måste fattas av socialnämnden. Förvaltningen önskar ett klargörande på denna punkt. Om det är möjligt bör, enligt förvaltningens mening, handläggare ha delegation att underrätta berörda parter, eftersom en snabbare handläggning bör vara till gagn för barnet som slipper ett olämpligt umgänge och för föräldrarna som fortare kan gå vidare i sin process.

Formen för yttrandet

Lagstiftaren har inte ställt krav på att yttrandet till domstolen ska vara skriftligt. Inte heller i förslaget till riktlinjer anges att skriftligt yttrande alltid behöver göras.

Förvaltningen anser att det är bra för de berörda familjerna om muntliga yttranden kan lämnas i vissa fall, eftersom det gör att handläggningen hos både socialtjänsten och domstolen kan blir både smidigare och snabbare.

Stödpersonen

Förslaget konstaterar att socialnämnden efter domstolens beslut om umgängesstöd ska utse en viss person att medverka vid umgänget. Den som utses måste inte vara den

person som faktiskt ska närvara vid umgänget utan kan vara ansvarig chef eller en av de personer som ska närvara.

Förvaltningen har svårt att tolka denna skrivning och anser att den behöver förtydligas så att det klart framgår hur frågan ska hanteras.

Beslut

I förslaget sägs att nämnden efter beslut eller dom om umgängesstöd ska inleda utredning enligt SoL som utmynnar i ett verkställighetsbeslut enligt FB. Av beslutet ska framgå vem som utsetts till umgängesstödjare och för vilken tid samt vem som fattat beslutet och när. Riktlinjerna tydliggör därutöver att beslutet om att utse en viss person inte kan överklagas.

Förvaltningen tycker det är bra att det klargörs hur besluten ska se ut och att de inte kan överklagas vad gäller vem som ska fullgöra uppdraget som umgängesstödjare. Att beslutet inte är överklagbart betyder att det kan börja verkställas omedelbart, så att barnet kan få sitt behov av umgänge tillgodosett snabbare än om en förälders synpunkter på personfrågan ska behöva prövas formellt.

Upphörande av stödet

Nämnden ska följa upp umgängesstödet och verka för att det inte består längre än nödvändigt. Om det är möjligt ska stödet ersättas med t.ex. ett avtal mellan föräldrarna eller av att någon av föräldrarna väcker talan i rätten om ändring av umgänget.

Förvaltningen saknar en skrivning i riktlinjerna om hur ofta uppföljningen ska göras och vad den ska innehålla. Behövs t.ex. en omfattande utredning med samtal föräldrarna, barnet och referenter eller räcker det att inhämta mer begränsade uppgifter från endast föräldrarna och barnet om det är tillräckligt gammalt?

I förslaget påtalas att även socialnämnden har rätt att väcka talan i frågor som gäller en förälders umgänge med sitt barn. Förvaltningen önskar ett klargörande av när denna möjlighet bör utnyttjas.

Ansökan om kontaktperson

I förslaget talas om ”ansökan om bistånd enligt SoL från en av föräldrarna” vad gäller frivillig kontaktperson för umgänge. Förvaltningen anser att det bör stå vårdnadshavare istället för förälder och att det bör påpekas att båda vårdnadshavarna måste samtycka för att insats ska kunna beviljas.

Stadsgemensam resurs

Socialförvaltningen avser att undersöka behovet av och förutsättningarna för en stadsgemensam resurs för stöd vid umgänge. Förvaltningen instämmer i att samordning behövs vad gäller dessa ärenden som oftast är mycket personalkrävande. För egen del undersöker förvaltningen om det är möjligt att köpa in tjänsten umgängesstöd från Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning där man har en lokal med fast anställda personer som arbetar med umgängesärenden.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 13

december 2011 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som sitt svar på remissen från kommunstyrelsen.

Särskilt uttalande gjordes av ledamot Lars Jakobsson m fl. (MP), *bilaga 1*.

Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 22 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen har inget att erinra mot förslaget till reviderade riktlinjer för handläggning av ärenden rörande vårdnad, boende, umgänge och namn.

Kungsholmens stadsdelsnämnd

Kungsholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att besvara remissen med stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande.

Kungsholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 22 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Det förändrade avsnittet Umgänge (s. 11-14) i riktlinjerna syftar framför allt till att förtydliga vad ett yttrande till tingsrätten bör innehålla och stadsgemensamma rekommendationer för hur resursen umgängesstöd ska användas för likartad handläggning och resursanvändning över staden. Förvaltningen instämmer i stort sett med förslaget, men anser att det behövs ett förtydligande avseende det sista stycket på sidan 13 i riktlinjerna:

”Av 6 kap. 15 c § FB framgår att socialnämnden efter domstolens beslut om umgängesstöd ska utse en viss person att medverka vid umgänget. Denna måste inte vara den person som ska närvara vid umgänget utan kan vara ansvarig chef eller en av de personer som ska närvara”. I riktlinjerna avses här exempelvis umgänge på en familjecentral, men formuleringen är oklar och behöver förtydligas.

I övrigt anser förvaltningen att det är positivt att beslutet om umgängesstöd föreslås gälla för en viss tid, samt att det förtydligas att umgängesstöd inte ska verkställas i situationer då det förekommit våld eller finns risk för våld. Umgängesstödet ska utgå från barnets behov. Förvaltningen stödjer socialförvaltningens förslag att ett yttrande till domstolen angående umgängesstöd ska vara skriftligt, samt att omfattningen av ett umgänge ska begränsas till maximalt fem timmar per umgängestillfälle var fjortonde dag inklusive restid, vilket innebär tre timmars umgänge för barnet.

Norrmalms stadsdelsnämnd

Norrmalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att besvara remissen med stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av ledamoten Hans Enroth (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Shadi Larsson m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Norrmalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 28 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen är i huvudsak positiv till de föreslagna ändringarna i riktlinjerna men anser att det behövs vissa förtydliganden.

Enligt den nya bestämmelsen i föräldrabalken ska socialnämnden vid beslut om umgängesstöd utse en viss person att medverka vid umgänget. Enligt förslaget till reviderade riktlinjer måste denne ”inte vara den person som ska närvara vid umgänget utan kan vara ansvarig chef eller en av de personer som ska närvara”. Förvaltningen kan omöjligt förstå vad som avses med detta och efterlyser ett förtydligande.

Av lagtexten framgår att domstolen, innan beslut om umgängesstöd fattas, ska inhämta yttrande från socialnämnden som i sitt yttrande **inte** ska ta ställning till om det är lämpligt att besluta om umgängesstöd. I förslaget till riktlinjer framhålls att ”en generell förutsättning är att umgängesstöd varken är lämpligt eller möjligt att verkställa när det förekommit våld, hot om våld eller övergrepp mot barnet eller någon annan familjemedlem”. Detta förefaller något motsägelsefullt och även i detta fall behövs ett förtydligande. Samtidigt kan nämnas att det vid Norrmalms stadsdelsförvaltning i dagsläget finns sammanlagt fyra ärenden med beslut om umgängesstöd och där en person utsetts att närvara vid umgänget. I samtliga ärenden har våld eller hot om våld förekommit i familjen. Borde förvaltningen i dessa fall kontakta domstolen och framföra att det inte är ”vare sig lämpligt eller möjligt” att verkställa beslutet?

I förslaget till nya riktlinjer uppges att nämnden i möjligaste mån ska hänvisa till öppna verksamheter i de fall nämndens yttrande till domstolen inför beslut om umgängesstöd endast föregåtts av s.k. snabbupplysningar och rör ett barn som nämnden inte har någon annan kännedom om. Vad som avses med öppna verksamheter behöver förtydligas. Förvaltningen har svårt att se att en öppen förskola eller en familjecentral skulle kunna ges i uppdrag att utgöra ett umgängesstöd i den bemärkelse lagstiftaren avsett.

Förvaltningen stödjer förslaget om att socialförvaltningen undersöker behovet

av och förutsättningarna för en stadsgemensam resurs för stöd vid umgänge.

Bortsett från frågan om umgängesstöd anser förvaltningen att det av stadens riktlinjer för handläggning av ärenden rörande vårdnad m.m. bör framgå hur man från socialtjänstens sida ska hantera ärenden där barn fötts av surrogatmödrar. Den typen av ärenden har blivit allt mer vanliga och det råder stor oklarhet kring handläggningen.

Förvaltningen delar uppfattningen att utredningar som rör vårdnad, boende och umgänge fordrar bl.a. familjerättslig kompetens. För att säkerställa hög kvalitet och likartad handläggning oavsett stadsdelsförvaltning anser förvaltningen att staden centralt bör erbjuda gemensamma utbildningar för familjerättssekreterare.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att låta tjänsteutlåtandet utgöra svar på remissen.

Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 1 december 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen är positiv till revideringen av riktlinjerna, som klargör socialtjänstens skyldigheter utifrån den nya lagstiftningen om umgängesstöd. Eftersom lagen har tillämpats i mer än ett år, har förvaltningen dock gjort vissa erfarenheter och frågeställningar har uppkommit om tillämpningen av den nya lagstiftningen. Det är utifrån dessa erfarenheter förvaltningen har önskemål om tydliggöranden på ett antal områden i avsnittet om umgängesstöd.

I socialförvaltningens tjänsteutlåtande anges att om ett barn inte tidigare är känt (vid interimistiska beslut som endast har föregåtts av en snabbupplysning) ska stadsdelsförvaltningarna i första hand hänvisa till öppna verksamheter för stöd vid umgänge. Förvaltningen önskar ett förtydligande av vad som i detta sammanhang menas med ”öppna verksamheter”. I tjänsteutlåtandet (s.4, 3:e st.) står att det i staden verkar finnas ett behov av en samordnad, stadsgemensam resurs för umgänge och att några stadsdelsförvaltningar har skapat särskilda umgängeslokaler med bemanning eller använder sig av familjecentral eller liknande. Är det detta som avses med ”öppna verksamheter eller menas också exempelvis öppna förskolor? Om öppna förskolor är att betrakta som ett alternativ i detta sammanhang, kan det bli svårt att uppfylla kravet på att socialnämnden ska ”utse viss person”. Verksamheten vid en öppen förskola är till för alla barn och föräldrar som kommer dit. Förvaltningen önskar därför ett förtydligande av vad som menas med ”öppna verksamheter”.

”Socialnämnden ska *verka* för att stödet (umgängesstödet) inte består längre än nödvändigt och *verka* för att föräldrar istället avtalar om umgänge” (s. 3, 4:e st. i socialförvaltningens tjänsteutlåtande och s. 14, 3:e st. i riktlinjerna). Förvaltningen

undrar vad detta innebär. Innebär det att aktivt erbjuda andra insatser istället? Innebär det att motivera parterna att avtala om umgänget? Är det den verksamhet, som ansvarar för rekryteringen av personer för umgängesstöd, som ska följa upp utförandet av insatsen och som ska *verka* för att umgängesstödet inte består längre än nödvändigt? Förvaltningen önskar att metodfrågorna kring umgängesstöd i ovanstående del belyses mer konkret.

Förvaltningen vill understryka de svårigheter, som kan uppstå då domstolen beslutar om umgängesstöd vid interimistiska beslut i ärenden som nämnden inte har någon tidigare kännedom om. Interimistiska beslut föregås av att domstolen inhämtar en upplysning i ärendet från socialnämnden. I en upplysning ska familjerätten redovisa förekomst i register samt ha samtal med föräldrarna och barnen men inte göra någon bedömning av lämpligheten av umgängesstöd. Vid en begäran om yttrande inför beslut om umgängesstöd ska socialtjänsten endast ge domstolen information om de praktiska förutsättningarna för att genomföra umgängesstöd. Det framstår som om lagstiftaren inte har förutsett att umgängesstöd kan begäras i fall där socialnämnden inte har gjort en bedömning av lämpligheten av umgängesstöd innan domstolen beslutar om det.

Socialförvaltningen hänvisar i sitt tjänsteutlåtande (s.4, 2:a st.) till skrivningar i propositionen som ändå ger möjlighet till yttrande. Så vitt förvaltningen förstår kan dock socialtjänsten endast ta kontakt med domstolen och parterna i *efterhand*, då umgängesstödet har pågått en tid och om umgängesstödjaren har anmält att umgängesstödet är olämpligt. Någon annan möjlighet att yttra sig om lämpligheten till domstolen finns inte innan domstolen fattar beslut.

I de reviderade riktlinjerna framför socialförvaltningen att familjerätten i tillämpliga delar ska använda grundprinciperna för Barns Behov i Centrum (BBIC) och BBIC-strukturen. Förvaltningen menar att det är viktigt att *inte* skriva in i riktlinjerna att BBIC:s arbetssätt ska tillämpas, eftersom det inte finns några rekommendationer om hur ett sådant arbetssätt ska utformas. Barnavårdsutredning/skyddsutredning är inte detsamma som vårdnadsutredning och BBIC:s struktur för den förstnämnda typen av utredningar kan därför inte användas i vårdnadsutredningar. Om det i riktlinjerna anges att familjerätten ska arbeta i linje med BBIC, har ansvariga i staden och stadens revisorer rätt att förvänta sig att ett sådant arbetssätt tillämpas. Arbetssättet kan därför också bli föremål för revision, vilket vore olyckligt, då ett sådant arbetssätt inte finns beskrivet.

Ett ”riktmärke” för umgängesstödet omfattning, i fall där det finns kännedom om barnet, bör enligt socialförvaltningen vara tre timmars umgänge för barnet var fjortonde dag (s.13, 4:e st.).

Förvaltningen anser att frågan om omfattningen av umgängesstödet behöver analyseras ytterligare. Anledningen är att barnet behöver lära känna umgängespersonen för att denna person ska bli en trygg person för barnet. Detta är mycket väsentligt eftersom umgängesstöd ges till barn som befinner sig i en otrygg situation. Att små barn då träffar umgängesstödspersonen så glest som var fjortonde dag kan vara alltför sällan för att en förtroendefull relation ska kunna byggas upp. Ett reso-

nemang om vad som kan vara lämpligt utifrån barnets ålder bör finnas med i denna del. Barn deltar t.ex. inte i förskolan före ett års ålder. Frågan är hur man utifrån barnets bästa på motsvarande sätt bör tänka kring umgängesstöd när det gäller så små barn.

I riktlinjerna refererar socialförvaltningen till att lagstiftaren angett att nämnden kan svara muntligt till domstolen om nämnden har ”god kännedom om förhållandena” (s.13, 6:e st.). Förvaltningen önskar ett förtydligande om här avses de praktiska förhållandena att tillsätta umgängesstöd eller om det är barnets förhållanden som avses.

I sista stycket s. 13 och i första stycket s.14 beskrivs processen från det att domstolen beslutar fram till dess att umgängesstödet kan verkställas. I beskrivningen anges att socialnämndens utredning ska utmynna i ett ”verkställighetsbeslut” och att det av beslutet t.ex. ska framgå vilken person som blivit utsedd, för vilken tid beslutet ska gälla osv. Förvaltningen undrar om verkställigheten är ett beslut? Socialnämnden har endast i dessa fall att verkställa domstolens beslut.

Ytterligare ett klagörande skulle behövas i samma avsnitt när det gäller umgängesstöd som ska genomföras i ”öppen verksamhet”. Vikten av personkontinuitet i samband med umgängesstöd i den öppna verksamheten bör understrykas. Om personkontinuitet inte kan uppnås i umgängesstöd i en öppen verksamhet, bör socialnämnden ge ett personligt förordnande istället.

Vidare menar förvaltningen att det bör framgå tydligt att utsedd umgängesperson har skyldighet att till socialtjänsten rapportera om umgängesstödet inte är lämpligt för barnet.

Möjligheten att utse kontaktperson vid umgänge enligt socialtjänstlagen enligt 4 kap 1 § kvarstår. Detta beslutas dock efter ansökan om bistånd från en av föräldrarna och ska inte sammanblandas med umgängesstöd. Förvaltningen önskar ett förtydligande i vilka fall det kan bli aktuellt med bistånd till kontaktperson vid umgänge och hur det skiljer sig från umgängesstöd beslutat av domstol.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Skarpnäcks stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att lämna detta tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Skarpnäcks stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 28 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen instämmer med socialförvaltningen om att domstolarna ofta beslutar om umgängesstöd i interimistiska situationer vilket inte lagstiftaren har förutsett. Om barnet inte är känt hos förvaltningen finns ingen kunskap om barnet som kan ligga till grund för ett yttrande till domstolen. Tidsutrymmet är också knappt varför en grundligare utredning inte kan göras. Domstolen riskerar då i brist på

tillräcklig kunskap om barnet fatta beslut som inte är möjligt att verkställa. I de fall problemet uppkommer tvingas socialtjänsten omedelbart vända sig till domstolen för en diskussion om möjligheten att verkställa beslutet.

Förvaltningen instämmer i socialförvaltningens synpunkter och anser att det är bra att behovet av och förutsättningarna för en stadsgemensam resurs för stöd vid umgänge utreds.

Skärholmens stadsdelsnämnd

Skärholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att överlämna detta tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Skärholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 25 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsdelsförvaltningen ställer sig positiv till förslaget på nya riktlinjer.

Det som måste framgå tydligt är att utgångspunkten måste vara *barnets* behov av umgängesstöd. Det betonas i förslaget att umgängesstöd inte är lämpligt om det förekommit våld eller hot om våld. Detta måste beaktas när beslut om umgängesstöd fattas.

Stadsdelsförvaltningen stödjer Socialnämndens förslag om begränsningar i tid eller 5 timmar varannan vecka, vilket innebär maximalt 3 timmar umgänge för barnet.

Ytterligare förslag från Socialnämnden om att domstolen bör kontaktas vid svårigheter att verkställa umgängesstödet, stöds av stadsdelsförvaltningen. Praktiska erfarenheter från familjerättsverksamheten visar att det många gånger är svårt att verkställa umgängesstödsuppdrag. Det är då bra om riktlinjerna stödjer en kontakt med domstolen.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 27 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Ett umgängesstöd är resurskrävande för stadsdelsförvaltningarna, då umgänget ofta sker på obekvämt arbetstid och uppdragen kräver särskild kompetens. I staden har uttryckts behov av en samordnad stadsgemensam resurs för umgänge mellan

barn och föräldrar i konfliktfyllda situationer. Några stadsdelförvaltningar har skapat umgängeslokaler med bemanning eller använder sig av familjecentral eller liknande. Andra förvaltningar har inte tillgång till någon sådan resurs.

Förvaltning har tagit del av förslaget till reviderade riktlinjer för handläggning av ärenden rörande vårdnad, boende, umgänge och namn och ställer sig bakom förslaget till nya riktlinjer för handläggning av ärenden rörande vårdnad, boende, umgänge och namn.

Förvaltningen ställer sig även bakom förslaget av att vidare undersöka behovet av och förutsättningarna för en stadsgemensam resurs för stöd vid umgänge.

Södermalms stadsdelsnämnd

Södermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att låta tjänsteutlåtandet utgöra svar på remissen.

Södermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 15 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen välkomnar införandet av umgängesstöd istället för kontaktperson vid umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med. Det tidigare systemet med kontaktperson användes av domstolen, enligt förvaltningens uppfattning, i vällovligt syfte men utan någon riktig bedömning av förutsättningarna för att det skulle fungera i det enskilda fallet. Följden blev att vårdnadstvisten ofta fortsatte inom socialtjänsten. Kontaktpersonens uppdrag var otydligt och utgick ofta från vårdnadshavarens önskemål/krav. Det kunde exempelvis innebära förväntningar på kontaktpersonen som ”ABAB-vakt”. Det övervakade umgänget var inte tidsbestämt och kunde pågå i årtal. På så sätt befäste den tvisten mer än den bidrog till dess lösning.

Umgängesstödet ställer barnets behov i centrum inte föräldrarnas. Om förutsättningar saknas beslutar inte domstolen om umgängesstöd. Ansvaret läggs tillbaka på föräldrarna bland annat genom att umgängesstödet är tidsbegränsat. Förutsättningarna för att rätt barn får rätt insats ökar. Ett resultat av detta kan vara att antalet ärenden till förvaltningen om umgängesstöd har sjunkit markant sedan umgängesstödet infördes 1 augusti 2010.

Förvaltningen ställer sig i stort sett bakom förslaget till de reviderade riktlinjerna men vill ta upp en punkt som är otydlig. ”Av 6 kap. 15 c § FB framgår att socialnämnden efter domstolens beslut om umgängesstöd ska utse en viss person att medverka vid umgänget. Denna måste inte vara den person som ska närvara vid umgänget utan kan vara *ansvarig chef eller en av de personer* som ska närvara.” (Förvaltningens kursivering) Detta kan tolkas som att umgängesstödet/personen är utbytbar och att huvudsaken är att *någon* person medverkar vid umgänget. I själva verket är det mycket viktigt att umgängespersonen och barnet träffas en eller flera

gångar före det första umgängestillfället med föräldern. Detta för att göra situationen så trygg som möjligt för barnet.

Med hänvisning till ovanstående föreslår förvaltningen att detta tjänsteutlåtande utgör svar på remissen.

Älvsjö stadsdelsnämnd

Älvsjö stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att överlämna detta tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Älvsjö stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 21 november 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Riktlinjerna har förändrats vad gäller de delar som berör stadsdelsnämndens ansvar. Sedan 2010-08-01 är nämnden skyldig att svara på yttranden enligt 6 kap 15 c § Föräldrabalken om umgängesstöd vad gäller möjligheten att tillgodose behovet av umgängesstöd rent praktiskt och resursmässigt.

Förvaltningen är i stort positiv till de föreslagna riktlinjerna. En större tydlighet har skapats kring i vilka situationer umgängesstöd är befogat. Domstolen får inte vid behovsprövningen förutsätta att personen som medverkar vid umgänget utgör en garant mot skadliga åtgärder från en förälders sida.

Staden bör dock beakta att detta medför krav på ytterligare insatser från stadsdelsförvaltningarnas familjerätt.

Förvaltningen föreslår därmed att stadsdelsnämnden överlämnar detta tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Östermalms stadsdelsnämnd

Östermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2011 att godkänna och överlämna detta tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Östermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 2 december 2011 har i huvudsak följande lydelse.

De föreslagna riktlinjerna med anledning av införande av s.k. umgängesstöd är enligt förvaltningens åsikt i huvudsak väl utformade. Förvaltningen vill dock göra följande påpekanden. I de remitterade riktlinjerna förs ett resonemang om vem som enligt 6 kap 15§ C kan utses som den person som ska medverka vid umgänget, Formuleringen är oklar och förvaltningen har svårt att se att tolkningen att en chef, eller någon annan som inte deltar i umgänget ska kunna utses enligt paragrafen. Tvärtom talar man

i förarbetena om tillfälliga förordnanden. Eftersom beslutet att utse umgängespersion är att betrakta som verkställighet och inte anses behöva en särskild föreskrift om delegation kan uppgiften ligga i ett utföraruppdrag till en umgängesverksamhet.

I förarbetena till lagen prop 2009/10: 192 s 10 betonas att umgängesstödet ska utgå från barnets behov och att det aldrig bör användas om barnet behöver skydd. Detta därför att umgängespersionen helt saknar möjlighet att ingripa eller stoppa ett umgänge eller hindra att ett barn förs bort. I dessa fall ska umgängespersionen rapportera till socialtjänsten som i sin tur kan kontakta domstolen.

Föräldrabalkens skrivningar om barns rätt till umgänge med bägge föräldrar är dock mycket starkt formulerade. I praktiken tolkar domstolen ofta detta så att umgänget måste vara direkt och påvisbart skadligt för barnet om det inte ska förekomma. Att en förälder inte sköter barnet ordentligt; låter barnet vara hungrigt, inte byter blöjor, klär det för dåligt och kanske kedjeröker och tittar på TV under hela umgänget är inte nog för att umgänget ska ställas in. Tidigare fanns möjligheten att utse en kontaktperson som kunde avbryta ett umgänge, nu saknas den möjligheten för rätten. Förarbetena är tvektiga som skäl att besluta om umgängesstöd anges att barnet känner oro; ”Den kan också bottna i att den förälder som barnet bor hos känner en oro – befogad eller inte – över att umgänge kommer till stånd och överför sin oro till barnet. Ytterligare fall när ett barn kan ha behov av umgängesstöd kan vara att det finns anledning att anta att umgängesföräldrarnas omsorgsförmåga i något avseende är bristande”. Prop 2009/10:192 s 10.

I lagförslaget finns inga bestämmelser om vad som ska ske om det visar sig under umgänget att omsorgsförmågan brister.

I förslaget till riktlinjer sågs att socialnämnden inte ska yttra sig om lämpligheten i umgängesstödet utan endast ange i vilken omfattning det är genomförbart. Samtidigt säger man att umgängesstöd inte ska anses genomförbart om det förekommit våld eller övergrepp mot barnet eller någon annan familjemedlem (s 13). Förvaltningen anser att detta är en för svepande formulering för att vara till nytta i arbetet. Det kan tänkas att det förekommit våld mellan föräldrarna och att ett umgängesstöd ändå vore lämpligt. Det vore bättre att man utgick från en riskbedömning i det enskilda fallet.

Det vore också bra om riktlinjerna gav stöd för i vilka situationer socialtjänsten borde kunna avbryta verkställigheten och meddela domstolen detta. Det kan gälla situationer där umgängesföräldern kommer berusad, grovt överträder tiden för umgänget, utsätter barnet för kränkningar eller direkt fara. Det har redan förekommit att umgängesföräldrar med hänvisning till den nya lagstiftningen om umgängesstöd hävdar att de har rätt att göra vad de vill under sitt umgänge med barnet. Advokater hävdar att socialtjänstens enda lagliga möjlighet att avsluta verkställigheten är att omhänderta barnet enligt LVU i avvaktan på ny prövning i tingsrätten.

Riktlinjerna borde innehålla ett klart ställningstagande till denna tolkning.

Det är ofrånkomligt att bedömningen av vad som är barnets bästa kan skilja sig åt. När familjerätten på tingsrättens begäran har gjort en utredning av hur umgänget bäst kan utformas utifrån barnets bästa bör det inte uppstå några större svårigheter. Där emot har det visat sig att domstolarna ofta beslutar om umgängesstöd i interimistiska

situationer vilket inte lagstiftaren har förutsett. Om barnet inte är tidigare känt hos socialnämnden genom exempelvis en utredning enligt Socialtjänstlagen finns ingen kunskap hos nämnden som kan ligga till grund för yttrandet till domstolen. Tidsutrymmet för att svara på en begäran om upplysningar är vanligtvis mycket kort varför en grundligare utredning inte kan göras. Domstolen riskerar att i brist på kunskap om barnet fatta beslut som inte är möjliga att verkställa. Det har därför uppstått ett behov av att tydliggöra socialtjänstens ansvar gentemot domstolen. Socialnämnden ska rätta sig efter domstolens beslut och verkställa det. Samtidigt är resurserna inte oändliga och vid uppenbara tveksamheter om lämpligheten måste socialtjänsten göra en egen bedömning om barnets bästa. I dessa fall krävs att socialtjänsten omedelbart vänder sig till domstolen för en diskussion om möjligheten att verkställa beslut. Föreliggande riktlinjer avser att förtydliga socialtjänstens mandat och underlätta en likartad handläggning över hela staden.

Förvaltningen avser att vidare undersöka behovet av och förutsättningarna för en stadsgemensam resurs för stöd vid umgänge.

Eftersom riktlinjerna i sin helhet är föremål för remiss vill förvaltningen också peka på följande punkter i riktlinjerna:

Sid 8 Förutsättningar för handläggning av familjerättsliga ärenden; och delegation.

Riktlinjerna talar här om tjänstemän med särskild familjerättskompetens. Förvaltningen menar att tanken är god. Det finns dock ingen särskild utbildning i stadens regi som kan ge till nya familjerättssekreterare. Det finns inte heller någon särskild inriktning på socionomprogrammet. Förvaltningen anser att staden bör överväga särskilda utbildningar liknande dem för nyanställda barnutredare för att ge riktlinjernas formulering ett konkret innehåll. Som det nu är saknar den relevans.

Sid 12, Barns rätt till umgänge med andra personer. I slutet av andra stycket finns en formulering som om den tolkas bokstavligt ger orimliga konsekvenser.

Enligt formuleringen skulle en utredning om ett barns behov av umgänge med t.ex. morföräldrar kunna pågå ända fram till beslut i stadsdelsnämnd utan att vårdnadshavaren betraktades som part. Vårdnadshavaren skulle alltså inte ha rätt att se utredningen, kommentera den och framträda inför nämnden inför beslutet. Formuleringen bör ses över.

På senare tid har det vid flera tillfällen förekommit att personer genom surrogat-mödrar fått barn utomlands. Det är en helt ny situation där barnet kommer till Sverige med sin biologiske far. Enligt folkbokföringsregler är han dock inte far förrän faderskap fastställs och han är inte heller vårdnadshavare. Ärenden handläggs just nu på ett skiftande sätt. Stadsdelsförvaltningen vill påpeka att det finns ett stort behov av riktlinjer på detta område.

RESERVATIONER M.M.

Socialnämnden

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Stefan Nilsson m.fl. (MP) enligt följande.

Enligt barnkonventionen ska barnets bästa stå i centrum för alla ärenden som rör barn. Det gäller även i tvister om vårdnad, boende och umgänge, där föräldrarnas konflikt tyvärr ofta kan skymma barnets bästa. Miljöpartiet de gröna har föreslagit i riksdagen att barn ska ha rätt till sitt eget juridiska ombud i vårdnadstvister, precis som i ärenden enligt LVU. Barnets ombud ska inte ta ställning för någon av föräldrarna, utan verka för en lösning som blir den bästa för barnet.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Johan Faxér m.fl. (MP) enligt följande.

Vi anser att i alla ärenden som rör barn ska FN:s konvention om barnets rättigheter vara inte bara vägledande utan styrande. Även i tvister mellan föräldrar om vårdnad, boende, umgänge och där föräldrarna kommit i konflikt med varandra ska barnkonventionen vara styrande. I riksdagen har Miljöpartiet föreslagit att barnen ska ha rätt till sitt eget juridiska ombud i vårdnadstvister, precis som i LVU-ärenden. Barnets ombud ska verka för en lösning till barnets bästa och inte ta ställning mellan föräldrarna.

Riktlinjerna är ett steg i rätt riktning och behöver följas upp och utvärderas efter ett år.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av ledamot Lars Jakobsson m.fl. (MP) enligt följande.

Vi ansluter oss till (MP):s särskilda uttalande i socialnämndens protokoll 2011-08-30, § 15.

Norrmalms stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av ledamoten Hans Enroth (V) enligt följande.

Stadsdelsnämnden beslutar att överlämna förvaltningens remissvar utan eget ställningstagande.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Shadi Larsson m.fl. (MP) enligt följande.

Vi stödjer förvaltningens tjänsteutlåtande.

Vi vill också understryka att riktlinjerna i nuvarande form inte är möjliga att efterfölja, eftersom det i vissa avseenden är omöjligt att förstå vad som avses.

Särskilt avsnittet om umgängesstöd är svårtolkat. Föräldrar som enbart tilldömts umgängesrätt, och då endast på villkor att umgänget är övervakat av en utomstående, har nästan definitionsmässigt något slags våld eller hot eller annan misskötsel i bagaget. Varför skulle domstolen annars ha kringgärdat deras umgänge med sina barn med så mycket förbehåll? Riktlinjerna säger dock att något övervakat umgänge inte kan komma på tal om det finns en historik av våld, hot eller andra övergrepp, men samtidigt att förvaltningen inte har någon rätt att pröva lämpligheten i domstolsbeslutet.

Här krävs tydligare riktlinjer som gör det möjligt att tillvarata både barnens rätt att behålla någon form av kontakt även med problematiska föräldrar, och barnens rätt till skydd och trygghet.